

PÄÄKIRJOITUS

Kilpailun arvosta ja arvoista

Kirsi-Maria Hytönen

Kilpailua on kaikkialla. Kauppa kilpailee ostajista, viihde kuluttajista, kunnat asukkaista. Poliitikot kilpailevat äänestäjistä, bloggaajat lukijoista ja sometähdet tykkäyksistä. Yliopistot kilpailevat opiskelijoista, huippututkijoista ja sitaatioindekseistä. Kuinka täynnä kilpailua elämämme lopulta on?

Kasvatus & Ajan vuoden 2018 ensimmäinen numero ei ole teemanumero, mutta sattumalta moni teksti sivuaa kilpailukasvatusta. Samalla kirjoittajat esittävät myös näkemyksiä siitä, miten kasvatuksen tutkijat voivat osallistua keskusteluun ihmiskunnan kohtaamista ekologisista haasteista ja niistä selviämisestä.

Yhden vastauksen aiheeseen antaa tässä lehdessä KT Jani Pulkki. Hänen *lectio praecursoriansa* käsittelee kilpailua harhana. Kasvatusfilosofian näkökulmasta kilpailun eetokseen kasvattaminen ohjaa pois päin niin kutsutuista perinteisistä hyveistä kuten toisten huomiomisesta, yhteistyöhön pyrkimisestä ja kohtuullisuudesta. Pulkki toteaa, että esimerkiksi tarve tulla hyväksytyksi ja pelko tunnustusta vaille jäämisestä voi ajaa ihmistä toimimaan kilpailullisesti.

Toisen ihmisen hyväksyminen ei edellytä jonkun toisen ihmisen tärkeyden kieltämistä. Arvostus ei sinällään ole rajallinen resurssi. Eri kysymys on, seuraako arvostuksesta tai tunnustuksesta jotain rajallisempaa resurssia kuten rahaa tai vaikutusvaltaa. Sellaisenaan toisen ihmisen tai hänen työnsä arvostaminen ei vähennä kykyämme arvostaa muita, vaikka taustalla olisikin kilpailullinen asetelma.

Keskustelua kilpailuun kasvattamisesta viritti helmikuussa *Uusi Rovaniemi* -lehdessä (24.2.2018) ja *Lapin Kansan* verkkosivuilla julkaistu kolumni, jonka kirjoittaja Petteri Pohja opettaa Lapin ammattikorkeakoulussa tulevia liikuntakasvattajia. Pohja esitti kolumnissaan, että ihmiset eivät ole samanarvoisia, ja tärkeämpiä ihmisiä tulee suosia. Kilpailulla vahvat erottuvat heikoista, ja elämä on taistelua. Pohjan mukaan tasa-arvo tarkoittaa sitä, että millään tai kenelläkään ei ole väliä. Hän myös rakensi mielenkiintoista perhe- ja sukupuolikäsitystä liittämällä äitiyteen heikkoutena pitämänsä empatian ja isyyteen vahvuutena pitämänsä vaativuuden.

Uusi Rovaniemi kertoi kolumnin herättäneen paljon keskustelua. Lehti julkaisi vastineita, joista yhden kirjoitti edellä mainittu kasvatustieteilijä Jani Pulkki, joka tuntee hyvin kilpailuun kasvattamisen filosofisen taustan. Hän totesi vastineessaan muun muassa, ettei tasa-arvo tarkoita mitättömyyttä tai kaiken arvottomuutta. Tasa-arvoa on se, että kaikilla on väliä. Historiasta nähdään mitä tapahtuu, jos ihmisiä aletaan luokitella vahvoihin ja niihin muihin – ja sillä on merkitystä, kuka vahvuuden määrittelee. Pulkki päättää kirjoituksensa toteamalla ihmiskunnan tarvitsevan empatiaa myös muun muassa nykyisistä ekososiaalisista haasteista selvitäkseen.

Onneksi – kuten hyviin journalistisiin tapoihin kuuluu – Pohja sai mahdollisuuden vastata kolumninsa herättämään kritiikkiin (5.3.2018). Pohja totesi vastineessaan, ettei hän tarkoittanut etteikö empatiaa tarvita. Edelleen hän silti sitoutuu ajatukseen, että biologinen tarve selviytyä ohjaa ihmistä kilpailuun. Yhdessä kilpaileminen on Pohjan mukaan tärkeämpää kuin voittaminen tai häviäminen, mutta täydelliseen, absoluuttiseen tasa-arvoon kasvataminen ei ole suoraviivaisen helppoa.

Pohjan kolumnin sosiaalidarwinistinen asenne ja kilpailullinen ihmiskäsitys puistatti minua huolimatta vastineen yrityksestä pehmentää kovia arvoja. Mietin, haluaisinko tällä tavalla ihmisyydestä, kasvatuksesta ja sukupuolesta ajattelevan henkilön opettavan omille lapsilleni liikunnan iloa koulussa, ja pitäisikö minun huolestua siitä, että hän opettaa tulevia liikuntakasvattajia. Ehkäpä syytä yöunen menettämiseen ei ole, sillä Pohja vakuutti keskustelun olevan avain yhteisen ymmärryksen löytämiseen. Ihminen on osa ympäröivää yhteisöön, eikä siitä irrallaan voi syntyä hyvää, eteenpäin vievää kilpailua, muusta hyvinvoinnista puhumattakaan.

Ihmisen suhde ympäristöönsä on keskeinen teema Jan Mansikan ja Jarno Paalasmaan steinerkasvatusta käsittelevässä artikkelissa tässä numerossa. Kasvatustieteilijät Mansikka ja Paalasmaa liittävät steinerkasvatuksen ihmiskäsityksen sivistyksen käsitteen aatehistoriaan ja merkityksiin, sillä käsitys sivistyksestä on aina liitoksissa siihen, mitä sen yhteydessä ajatellaan ihmisyydestä ja arvoista. Steinerkasvatuksessa ihmisen ja luonnon välinen suhde on kiinteä, ja sopusointu ympäristön kanssa osa sivistystä. Mansikka ja Paalasmaa toteavatkin artikkelinsa lopussa, että steinerkasvatuksen sivistyskäsitys on selkeä vastavoima kilpailuyhteiskunnan arvojen korostamiselle.

Viihdemaailmassa kilpailu on kovaa, ja jokainen esiintyjä valitsee itse keinonsa menestyä. Yleisö ja viihteen kuluttajat voivat pohtia, milloin kyse on huomiohakuisuudesta ulkomusiikillisin keinoin ja milloin taiteesta ja ilmaisusta. Historiantutkija Janne Poikolainen käsittelee artikkelissaan poplyriikoiden sanoituksiin liittyviä julkisia keskusteluja kasvatuksen näkökulmasta. Esimerkkinä Poikolainen käyttää poptähti Sannia, jonka kappaleiden sanoitukset ovat viime vuosina olleet toistuvasti kohujen keskiössä. Sannin yleisössä on hyvin paljon lapsia, mikä juuri herättää keskustelua muusikoiden kasvatuksellisesta vastuusta tai moraalista. Miten lasten musiikkimakua voi ohjailla, vai voivatko lapset kuunnella mitä haluavat? Poikolaisen artikkeli on terävän ajankohtainen, sillä tätä kirjoitettaessa Sannin uusi single on juuri ilmestynyt, ja seksuaaliväritteiset lyriikat saavat hänen tuotannossaan jatkoa. Onko kohulyriikoiden linjalla pysyminen Sannin keino kilpailla viihteen tiukassa menestyskamppailussa? Miten hänen tekstinsä sopivat lapsiyleisölle, ja mitä mieltä niistä pitäisi olla kasvatuksen näkökulmasta?

Tästä numerosta löytyvä Perttu Männistön katsaus kriittisen ajattelun ja autonomian käsitteisiin filosofishistoriallisesta näkökulmasta sivuaa sekin kilpailukasvatusta. Männistö pohtii katsauksessaan ajatusta toimijasta, jonka keskeinen tavoite on oma pärjääminen ja näennäinen vapaus – ja joka ei välitä yhteisön kehittämisestä, yhteisistä tavoitteista tai empaattisesta ajattelusta. Männistö esittääkin, että kriittisen ajattelun pitäisi sanahelinän sijaan tarkoittaa kykyä nähdä toisin. Ekososiaaliset haasteet voidaan kohdata muuttamalla toimintaa, ja muutos edellyttää kriittistä keskustelua nykyisistä toimintamalleista, kykyä ja tahtoa nähdä toisin.

Kasvatuksen historiassa kilpailu on läsnä sekä näkyvästi että rivien välissä – nykyinen kilpailukasvatuksen teesi, josta tässäkin lehdessä keskustellaan, ei ole syntynyt tyhjästä. Testaamisen kulttuuri ja oppilaiden suoritusten keskinäinen kilpailu ei ole Suomessa yhtä näkyvää kuin monissa muissa maissa, mutta jo esimerkiksi Pisa-testien tulokset asetetaan kilpailulliseen asetelmaan pohdittaessa niiden muutosta ja Suomen ”pärjäämistä”. Myös

akateeminen maailma sisältää kilpailua niukoista resursseista. Kilpailua käydään tieteenalojen kesken, mutta myös alojen sisällä, ja myös pienten tutkimusyhteisöjen sisällä.

Kilpailu on myös hyvä asia. Se kannustaa yrittämään parhaansa, auttaa näkemään mahdollisuuksia ja työntää eteenpäin. Se on rikkaus niin kauan kuin kilpailemisesta ei tule itse tarkoitus, ja niin kauan kuin kilpailemista tehdään muista syistä kuin eron tekemisen vuoksi pärjääjien ja pärjäämättömien välille. Arvostusta voi jakaa myös ilman voittamista tai häviämistä, ja kilpailu ei tarkoita aina erottelemista ja arvon ja arvottomuuden jakamista suoritusten mukaan.

Tieteellinen julkaisutoiminta sisältää sekin kilpailua. Lehdet kilpailevat parhaista kirjoittajista, ja vain parhaat artikkelit julkaistaan. Tämä kilpailu ei kuitenkaan edellytä Pohjan peräänkuuluttamaa auttamatta jättämistä tai vain oman edun tavoittelua. Vaikka tutkimustyön resurssit ovat rajalliset, niukkuus ei ainakaan toistaiseksi aiheuta kilpailun vääristymistä. Yhteinen hyvä on keskeinen arvo, joka tuottaa edellytyksiä kaikkien tutkimukselle. Vastavuoroisuus ja käden ojentaminen toimivat kokemukseni mukaan tieteen teossa edelleen. Hyvä esimerkki siitä ovat esimerkiksi lukuisat anonyymit, palkattomat vertaisarvioijat, joiden työn ansiosta tieteellinen julkaisutoiminta pysyy korkeatasoisena (kiitos ja terveiset myös kaikille *Kasvatus & Ajassa* vertaisarvioijina toimineille).

Ilmaista työtä tekevät myös lehtien toimituskunnat. Neljästi vuodessa ilmestyvänä, varsin paljon lukijoita tavoittavana lehtenä *Kasvatus & Aika* pitää toimittajansa kiireisenä, eikä kukaan heistä saa rahallista korvausta tekemästään työstä. Tieteellisten lehtien taustaseurat kannattelevat lehtiä rahoittamalla julkaisutoimintaa, ja seuroja tukee Tieteellisten seurain valtuuskunta TSV. Rahallinen resurssi on niukka, mutta yhteisesti toimimalla on saatu aikaan varsin kattava, monipuolinen ja korkeatasoinen kotimaisten tiedelehtien kanta, joka alkaa tänä päivänä olla pääosin myös vapaasti verkossa saatavilla. Se, kuinka kauan tämä vapaaehtoistyöhön perustuva julkaisujärjestelmä pysyy toimivana, on toinen kysymys.

Akateemisen työn kilpailuasetelma kiristyy koko ajan, ja epäilen ettei henkilöiden resursseja voi loputtomiin venyttää usein oman toimen ohella ja ilman korvausta tehtävään lehtien julkaisu- ja toimitustyöhön. Uusia rahoitusmalleja kotimaisille tiedelehdille kehitetään ainakin Kotilava-hankkeen (<http://www.kotilava.fi/>) kautta. Avoimeen, vaikuttavaan julkaisutoimintaan keskittyvä Kotilava on muun muassa kehittänyt *open journals system* (ojs) -alustan, jolle *Kasvatus & Aika* on lukuisten muiden tiedelehtien tavoin siirtynyt. Journal.fi -sivusto (<https://journal.fi/>) kokoaa tällä hetkellä jo varsin suuren joukon tieteellisiä lehtiä helposti saataville.

Uuden alustan käyttöönotto vaatii toimituskunnalta paljon aikaa ja keskittymistä. Se on nyt jo käytössä uusien artikkelien osalta, ja tulee käyttöön tämän vuoden kuluessa myös teemanumeroiden kohdalla. Kiitos järjestelmää jo sujuvasti käyttäville kirjoittajille ja referoille, ja pahoittelut alkukankeuden aiheuttamista hitauksista!

Tänä vuonna lehdestämme on tulossa vielä kaksi kiinnostavaa teemanumeroa ja yksi numero ilman erityisteemaa. Seuraava numero (2/2018) tulee käsittelemään lukemista ja lukemiseen liittyviä merkityksiä.

Hyvää kevättä!

Kirsi-Maria Hytönen

Viitteet

- Pohja, Petteri: Liikkamaikan kuperkeikka: Kilpailu opettaa, että vain vahvat pärjäävät – Maailma kaipaa vähemmän empatiaa ja enemmän vaativaa rakkautta. Uusi Rovaniemi 24.2.2018. (Tätä kirjoitettaessa kolumnia ei enää voi lukea lehden verkkosivuilla.)
- Pohja, Petteri: Kolumnisti kommentoi kiivasta keskustelua: Tärkeää on yhdessä kilpailu, ei voittaminen tai häviäminen. Uusi Rovaniemi 5.3.2018 [www-lähde]. < <https://www.lapinkansa.fi/uusirovaniemi/kolumnisti-komentoi-kiivasta-keskustelua-tarkeaa-on-yhdessa-kilpailu-ei-voittaminen-tai-haviaminen-200788547/> > (Luettu 19.3.2018).
- Pulkki, Jani: Lukijalta: Empatiaa tarvitaan maailman ymmärtämisessä – historialla on opetuksensa siitä, mitä seuraa, kun toiset ihmiset nähdään alempina. Uusi Rovaniemi 27.2.2018 [www-lähde]. < <https://www.lapinkansa.fi/uusirovaniemi/lukijalta-empatiaa-tarvitaan-maailman-ymmartamisessa-historialla-on-opetuksensa-siita-mita-seuraa-kun-toiset-ihmiset-nahdaan-alempina-200774862/> > (Luettu 19.3.2018).

FT, etnologi Kirsi-Maria Hytönen on Kasvatus & Ajan tuore päätoimittaja, jonka on vaikea löytää itsestään kilpailuviettiä, mutta joka silti inhoaa häviämistä.